

DANİMARKA'NIN POLİTİK YAPISININ KAMERAL KÖKENLERİ

Araştırma Makalesi

İlknur Rabia TÜRKÖLMEZ¹

Özet

Günümüzde pek çok uluslararası standarda göre dünyanın en yaşanabilir ve gelişmiş ülkeleri arasında yer alan Danimarka'yı diğer ülkelerden ayıran nokta olarak ülkenin siyasal sistemine vurgu yapılmaktadır. Uluslararası sistemde incelendiğinde özgün bir kültürel ve ekonomik sisteme de sahip olan Danimarka'da bu özelliklerden ziyade politika hayatının ve siyasal sistemin asıl belirleyici olduğu sıklıkla belirtilmektedir. Ancak Danimarka'nın özgün politik sistemini oluşturan temel dinamikler ve sistemin yüzyıllar içinde geçirdiği evrim genelde bu değerlendirmelerde dikkate alınmamaktadır. Bu çalışmada Danimarka'nın politik sistemi incelenerek Avrupa ve Dünya'da söz konusu ülkenin ayrıcalıklı konumunda politik sistemin geçirdiği evrimin etkisi tartışılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bürokratik yönetime geçişin bir aşaması olarak kameralizmin Danimarka deneyiminin başarısına etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Betimleyici metot ve literatür taramasıyla hazırlanan çalışmada sonuç olarak Danimarka'nın önce mutlak monarşiye ve ardından meşruti monarşiye geçiş sürecinde Protestanlığın temel değerlerini bürokrasi ve siyasete başarılı biçimde uyarlaması sonucu rasyonel, özgün ve başarılı bir politik sistem inşa ettiği sonucuna varılmıştır. Bugün laik bir düzenle yönetilen Danimarka'nın toplumsal inanç sistemini politik sistemin açıklarını kapatacak şekilde kurgulamış ve uygulamış olması, onu özgün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Danimarka, Protestan Ahlakı, Kameralizm, Mutlak Monarşi, Bürokrasi.

¹Arş. Gör. , Sakarya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, isirakaya@sakarya.edu.tr, ORCID: [0000-0002-7546-5094]

Makale Gönderim Tarihi: 7 Nisan 2022

Makale Kabul Tarihi: 4 Mayıs 2022

CAMERAL ORIGINS OF DENMARK'S POLITICAL STRUCTURE

Research Article

İlknur Rabia TÜRKÖLMEZ

Abstract

Denmark, which is among the most livable and developed countries in the world according to many international standards today, the political system of the country is emphasized as the point that distinguishes from other countries. When examined in the international system, it is often stated that the political life and the political system are the main determinants in Denmark, which also has a unique cultural and economic system. However, the basic dynamics that make up the unique political system of Denmark and the evolution of the system over the centuries are generally not taken into account in these evaluations. In this study, the political system of Denmark was examined and the effect of the evolution over the political system in the privileged position of the country in Europe and the World was tried to be discussed. In this context, the effect of cameralism on the success of the Danish experience as a stage of transition to bureaucratic administration has been tried to be revealed. In the study, which was prepared with descriptive method and literature review, it was concluded that Denmark built a rational, original and successful political system as a result of successfully adapting the basic values of Protestantism to bureaucracy and politics during the transition period to absolute monarchy and then to constitutional monarchy. The fact that Denmark, which is governed by a secular order today, has designed and implemented its social belief system in a way that closes the political system's deficits, makes it unique.

Keywords: Denmark, Protestant Ethic, Cameralism, Absolute Monarchy, Bureaucracy.

GİRİŞ

Danimarka Grönland ve Faroe adaları dahil 43,094 m² büyüklükte bir İskandinav ülkesidir. 1,2 milyon nüfuslu Kopenhag kenti ülkenin başkentidir ve ülkenin toplam nüfusu 2019 yılı verilerine göre 5,6 milyon kişidir (ab.gov.tr, 2022). Parlamenter monarşiyle yönetilen ülkede yetkiler, krallık ve meclis arasında dağıtılmış durumdadır ve yumuşak kuvvetler ayrılığı uygulanmaktadır. Danimarka'nın Avrupa tarihindeki özel yeri literatürde sıklıkla vurgulanmakta ve bu özel durum ülkenin siyasal sistemiyle ilişkilendirilmektedir (Runciman, 2016: 4). Bu tespit bir ölçüde haklı olmakla birlikte siyasal sistemin evrimi ve tarihsel dönüşümü bakımından değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Zira Danimarka'nın güncel sisteminin başarılı imajı meşruti monarşiye geçiş süreci ile Protestan ahlakına uygun bir bürokratik örgütlenmenin sağlanmasının üst üste binmesiyle mümkün olmuştur.

Danimarka'nın Avrupa'daki ayrık konumunu iyi değerlendirmek için ülkeyi belli kriterler bağlamında karşılaştırmalı ele almak yararlı olabilir. Nüfus bakımından Avrupa'nın 15. ülkesi olan Danimarka'nın gayrisafi yurtiçi hasıla bakımından Avrupa'nın 11. büyük ekonomisi olduğu görülmektedir (worldometers.info, 2021). Nüfus bakımından en yakın takipçileri olan Bulgaristan'ın 20., Slovakya'nın ise 18. sırada yer alabilmesi, Danimarka'nın nitelikli insan yapısı ve gelişmiş ekonomisi bakımından ipuçları vermektedir (data.worldbank.org, 2021). Yine The Economist dergisinin araştırmasına göre Danimarka, 2021 yılını OECD ülkeleri arasında ekonomi performansı bakımından birincilikle tamamlamayı başarmıştır (cphpost.dk, 2022). Freedom House'un demokrasi endeksi araştırmalarına göre 100 üzerinden 97 puan alan ülke, tam özgür ülkeler arasında yer almaktadır (freedomhouse.org, 2022). Siyasi ve ekonomik göstergeler bakımından Avrupa'nın önde gelen ülkelerinden biri olan Danimarka'nın bu başarısında yürürlükteki politik sistem kadar, uzun ve köklü bir geçmişe sahip olması da rol oynamış olabilir. Zira, Danimarka'nın iç siyasetinin çatışmalarla örülü karmaşık yapısı bugün popüler kültüre dahi mal olmuş, meşhur Borgen dizisi ile bu çatışma ve çelişkiler dramatik ve kurgusal biçimde gözler önüne serilmektedir (Runciman, 2016: 37-38). Danimarka, kökleri Vikinglere kadar uzanan ve onüçüncü ve onbeşinci yüzyıllarda kendi bölgesinde bir süper güç haline gelmiş bir krallıktır. Ülkede onaltıncı ve onyedinci yüzyılda protestanlığın yayılması ve modern bürokrasinin örgütlenmesi süreci de bugünkü siyasal yapının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Danimarka'nın özgün konumu ve niteliği ele alınırken hem bugünkü politik yapısı hem de güncel politik tartışmaların ötesindeki rasyonel sistemi hazırlayan geçmiş gelişmelerin dikkate alınması yararlı olacaktır. Zira Danimarka'da bürokratik örgütün rasyonelleşmesi, Protestanlığın etkisiyle mutlak monarşi döneminde başlamış, devletin modernleşmesi ülkenin dağılma tehlikesiyle karşılaştığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Temsili demokrasi kurumları ise kapitalizmin gelişmesinin ardından ortaya çıkan temel sınıf çelişkilerinin bir sonucu olmuştur. Bu bakımdan aşağıda Danimarka'nın siyasi tarihine kısa bir göz atış yapılarak bu tarihin önemli dönüm noktalarından biri olan patrimonial mutlak monarşiye geçiş ve bu geçişte Protestanlığın etkisi soruşturulacaktır. Bu kapsamda öncelikle patrimonial

mutlak monarşi rejiminin temel nitelikleri, kameralizm kavramı ve protestanlık ile ilişkisi değerlendirilecek, ardından Danimarka tarihine ve güncel siyasetine bu kavramlar ışığında göz atılarak protestanlık etkisi altında gelişen mutlakiyetçilik ve kameralizmin, Danimarka siyasetine etkisi değerlendirilecektir.

1. Weber'in Protestanları ve Kameralizm

Bilindiği gibi Max Weber, kapitalizmin doğuşunu Protestan Ahlakı ile ilişkilendirmiş, bu bakımdan Marx'ın materyalizmine bir cevap vermiştir. Bu açıdan modern devletin doğuşunda da Protestanlığın tetiklediği kapitalizmin etkisi bulunmaktadır ve Weber'e göre bütün bir modernite bir anlamda Protestan ahlakının içinden türemiştir demek çok yanlış olmayacaktır. Bu başlık altında Weber'in özgün kavramlarından olan Protestan Ahlakı'nın kapitalizmin doğuşunda etkili olan yönleri ve kameralizmin bazı temel nitelikleri ile Danimarka'nın onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda yaşadığı dönüşüm bu bağlamlarda ele alınarak özetlenmeye çalışılacaktır.

1.1. Protestan Ahlakı

Protestanlık, Hristiyanlığın yerleşik mezhep yorumlarına kökten bir itirazı içermesi ve bu itirazın geniş bir coğrafyada hem siyasi hem de ekonomik sonuçlar doğurması bakımından dünya siyasi tarihinin önemli olgularından biri olmuştur. Weber de bilindiği üzere Protestanlığın kapitalizme ve modern topluma geçişin anahtar konsepti olduğunu savunmuştur. Ancak Weber, Protestanlığın kapitalizmin doğuşundan ziyade, Avrupa toplumları içinde yayılması ve meşruiyet kazanması noktasında önemine dikkat çeker. Kapitalizmin ruhu dediği konseptin içinde yer alan başlıca kavramlar (kâr arama ve kârı artırma güdüsü, çalışma ve meslek etiği, girişimcilik vb.), Protestanlığın ilahiyatı içinden süzülerek insanların zihninde uygulanabilir ve meşru kavramlar haline gelmiştir (Akalin, 2010:8). Protestanlık, Katolik mezhebinin yasakladığı kazanç odaklı ekonomik faaliyeti dinsel kavramlarla buluşturarak bu faaliyeti bireyler nezdinde arzu edilebilir hale getirmeye hizmet etmiştir. Buna göre çalışmak, faziletli bir ibadettir, insanlar cenneti kazanmak için dünyada üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirmeli ve çok çalışmalıdır. Her insan, ölümden sonraki hayata ilişkin belirsizliğin yarattığı korkuyu ancak çok çalışarak üzerinden atabilir (Torun, 2002:93).

Protestanlığın kapitalizmin temel düşünsel dayanaklarından biri halini alması, mezhebin ilk ortaya çıktığı dönemde ve yerlerde azınlık konumunda olmasıyla da ilişkili olarak açıklanabilir. Katolik yönetici grupların, Protestanları siyasi görevlerden uzaklaştıran tutum ve davranışları, protestanları içten içe piyasada ekonomik faaliyete sevk etmiştir (Bodur, 1990:91). Bir yandan da Weber, konuyu tartıştığı "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu" eserinde Protestanlarda adeta kapitalizme ontolojik bir temayül gördüğünü sezdirenen ifadeler kullanmıştır. Weber'e göre Katolikler, insan ve toplum bilimleri alanına yönelik soyut bir eğitim alırken, Protestanlar, yüksek teknik ve ticari eğitim görmeye yatkın, uzman ve yönetici kadrolarına uygun bir yetişme tarzıyla gelmiştir (Weber, 1999:29-32). Katolikler halet-i ruhiyeleri itibarıyla daha sakin ve risk almaktan çekinen bir karaktere sahipken, Protestanlar, zenginliği getirecek

tehlikeli bir yaşam biçimini tercih etmekten kaçınmaz. Dini inancın kişilerin bedenlerini bile koşullayacak biçimde etkili olduğunu göstermek için meşhur bir özdeyişi uyarlayarak “Katolikler iyi uyur, Protestanlar iyi yemek yer” demiştir (Weber, 1999:35). Böylesi bedensel pratiklere sirayet eden bir mezhep yorumunda Katolikliğin asketizmine (çilecilik) dair bir eleştiri de büyük yer tutmaktadır. Weber, Katolik asketizmi, kişinin uhrevi kurtuluşunu Kilise ayinlerine, manastırlara kapanmaya ve ruhbanların aracılığına bağlayarak dini bireyin emeği ve çabasının sonuçlarından bağımsız bir Tanrı iradesine bağlamakla eleştirir. Katoliklikte çile çekmenin sonucu, kişiyi kurtuluşa değil daha derin bir pişmanlık ve buhrana sürüklemektedir. (Akalin, 2010:9 ve Weber,1999:101-102). Buna karşılık Protestan asketizmi, dünya hayatında görünür olmak, Tanrı'nın sevgisine mazhar olmak için hakkıyla çalışıp üretmek ve dini kuşkudan kurtulmak için ruhbanların aracılığından önce kendi emeğine güvenmeyi salık verir (Torun, 2002:93). Dini bir takım pişmanlık seremonileri karşısında Tanrı'nın takdirlerine terk edilmek yerine, kulların çabalarının etkisini de formüle dahil etmesi bakımından dindarlığa daha büyük bir hizmet yapmış olur. Bir yandan da çalışmayı ibadetin bir formu haline getirmesiyle kapitalizmin kökleşmesine de dayanak oluşturur.

Protestanlığın, devlet katında görev alamayan azınlık mezhebinin mensuplarını piyasa ekonomisine doğru yönelten bir ahlak sistematığı geliştirdiği anlaşılmaktadır. Öyleyse, protestanlık bir devletin resmi dini haline geldiğinde bu devletin tebaası nasıl bir temayül içine girebilir? Danimarka'da protestanlığın resmi din haline gelmesi ve mutlak monarşinin inşa edilmesi arasında böyle bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu durumun devletin yapılandırılmasına etkisini değerlendirmeden önce aynı dönemde gelişen önemli bir konsept olan Kameralizm'e ve temel argümanlarına odaklanmak yararlı olacaktır. Kameralizm tartışılırken bir entelektüel ekol olma vasfından önce bir yönetim tekniği olarak gelişimi incelenecek, bu süreç değerlendirilirken Protestan ahlakı ile rastlaşmaları ve olası alışverişleri de tartışmaya dahil edilecektir.

1.2. Kameralizm

Kameralizm, Avrupa'nın derin bir siyasi bunalıma sürüklendiği onyedinci yüzyıl'dan çıkış arayışlarının sonunda ortaya çıkmış bir kavramdır. Esas itibarıyla Prusya'da “kameral okul” ve “kameralistler” adlı bilim adamlarının geliştirdiği bir yönetim tekniği olarak anlaşılan kameralizm, bu çalışma kapsamında, bütünlüklü biçimde ortaya çıktığı onsekizinci yüzyıldaki halinden çok, önceki yüzyılda devletlerin içinde kendiliğinden türeyen bir yönetim temayülü olarak ele alınacaktır. Sonuç olarak Kameral okul da Otuz Yıl Savaşlarının yarattığı dağıtık siyasi gücün toparlanması ve merkantilist ekonomi politikalarının başarılı şekilde uygulanması için yüzyıl sonunda kameralizmi ortaya atmıştır (Aktel vd., 2015:84).

Kameralizm, merkezi yönetimi güçlendirerek, bölünmüş siyasi yapılardaki gücü toparlamayı amaçlamıştır. Bunu yaparken temel kaygı, iktidarın devamlılığının sağlanması, refahın yükseltilmesi ve devletin yönetsel aygıtları arasında uyum ve koordinasyonun güçlendirilmesi olmuştur. Usta ve Akıncı, kameralizmin iki ana düşünsel kaynaktan beslenen bir yönetim tekniği olduğunu

düşünmektedir. Bunlardan ilki, antik düşünür Platon'un bilge hükümdar imgesi ve ideal devlet nosyonu ikincisi ise, kameralizmin ortaya çıktığı dönemin anahtar kavramı olan aydınlanma düşüncesidir (Usta ve Akıncı, 2018:71).

Bir yandan devlet düzenini koordineli hale getirmeye çalışırken bir yandan da ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi ve merkantilist politikalar, akla refah devleti uygulamalarını getirmektedir. Kameralizm, vatandaşlara iyi bir eğitim ve sağlık hizmeti sunmayı devletin görevleri arasında saymıştır (Aktel vd., 2015:86). Öte yandan ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için, zenginlerden daha düşük vergi almayı salık veren mali politikalar önermiştir (Aktel vd., 2015:87). Yine tebaanın üretici potansiyelini geliştirmek için krala tebaanın can ve mal güvenliği görevini yüklemektedir (Erdem, 2010:181). Devletin üretimi ve ticareti canlandırmak maksadıyla ekonomiye müdahale etmesini gerekli görmek de kameralizmin ekonomi görüşleri arasında sayılabilir (Usta ve Akıncı, 2018:83). Burada kameralizmin protestan ahlakıyla çakışan iki vurguyu bir arada yaptığını görmekteyiz. Zenginleşmeyi teşvik etme düşüncesinin açıkça Protestan ahlakı ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Yine eğitim ve sağlık alanında devlete görevler yükleyen kameralistler, çalışma hayatına sağlıklı ve iyi yetişmiş eleman sağlama misyonunu da geri planda dile getirmiş olmaktadır. Bu yönleriyle emeğin yeniden üretimini ve ticari hayatın devamlılığını devletin görevleri arasında saymaları ve bu yolla elde edilecek nitelikli yetişmiş elemanı ve kamusal refahı yaratma politikası, Protestanlığın meslek seçimi ve ibadet eder gibi çalışma felsefeleriyle uyum içindedir. Devlet ibadet eder gibi çalışacak işçi ve patron yurttaş öznelerin kurulumundan sorumlu tutulmakta, yurttaşlar üzerinde sınırsız otoriteye sahip olan kral, can ve mal güvenliğini adeta bir temel hak gibi görmeye zorlanmaktadır.

Kameralizm, kralın mutlak iradesini tescil etmek bakımından patrimonial mutlak monarşiyi desteklemektedir. Kral, dünyevi alanlarda düzenleme yapabilmeye kadir tek özne olarak tarif edilir. Bununla birlikte, yönetimin belli alanlardan sorumlu bürolar aracılığıyla örgütlenmesi gerektiğini savunurken, bu bürolar içinde "ruhani büro"dan da bahsedilmektedir. Ruhani büro (Collegium spirituale), dini kurumların Kral tarafından yönetimi ve yönlendirilmesiyle tebaanın ruhlarına rehberlik etmek ve onları ruhsal kurtuluşa götürmekten sorumludur (Tuncer, 2018:9). Bu bakımdan erken kameralizmde dini hayat kendi akışına terk edilmişken, ilerleyen süreçte dinin de kralın otoritesi altına alınmak istendiği anlaşılmaktadır.

Dini ve dünyevi alanda mutlak iradeye sahip olan kralın ve dolayısıyla devletin devamlılığını sağlayabilmenin ön koşulu, iyi örgütlenmiş bir askeri güce sahip olmaktır. Askerler, nitelikli bir eğitim ve iyi bir gelir seviyesiyle donatıldıkları takdirde, krala olan bağlılıkları artacaktır (Demir, 2020:131). Askerler dışındaki memurlar ise esasen kralın iradesini gerçekleştiren araçlardır. Kralın iradesi, kısmi bir denetim mekanizmasına tabi kılınmıştır. Kralın denetimi, esas itibarıyla bu araçların denetimi olarak anlaşılmaktadır. Zira krallar her ne kadar halkından uzak ya da zevk ve sefa içindelerse de tebaalarına yönelik icraatları kamu yararına uygun iyi niyetlere dayanır. Sorunlar, ancak memurların

hataları ya da kötü niyetleriyle izah edilebilir (Tuncer, 2018:6). Memurların böyle bir sistem içinde krala sadakatten ne kazandıkları sorusu da gündeme gelebilir. Patrimonyal mutlak monarşi içinde devletin kralın şahsında simgeleştiğine daha önce vurgu yapılmıştı. Böyle bir devletin çalışanlarının işlerini yaparken, devlete karşı mesuliyetleri ile krala karşı sadakatlerinin içiçe geçtiği görülür. Zira devlet işini doğru yapmak bir yandan kralın tebaa üzerindeki meşruiyetine de hizmet etmektedir. Kralın (ve düzenin) devamlılığı memurların çalışmaları karşılığında yükselmelerinin de anahtarı haline gelir. İşte memurların böylesi bir sentezci yaklaşımı, onları devlet sistemi içerisinde üst makamlara gelmelerini sağlayan bir sadakat kalkanyla da kuşatılmıştır. Kralın mutlak otoritesi fiilen onların da etkinlik alanını genişlettiği gibi, bu otoriteye sadakat yönetim sistemi içindeki diğer rakiplerine karşı öne çıkmalarını sağlamıştır(Tuncer, 2018:7).

Kameralizmin geç dönemlerinde yönetimde gayrişahsilik ilkesini çağrıştıran bazı gelişmeler ve öneriler gözlenmektedir. On sekizinci yüzyıl başlarında kralın devletin sahibi olmaktan çıkıp devletin baş yöneticisi, en üst personeli olarak tanımlandığı bir anlatı göze çarpar (Tuncer, 2018:8). Oysa erken kameralistler için kral büyük bir aile olan devletin reisi olma sıfatıyla pederşahi bir konumda resmedilmiştir. Nasıl ki bir babanın çıkarları ailesininkiyle ters düşmez ise tebaanın refah ve mutluluğu da kralın refah ve mutluluğudur. Tebaa ile kral birbirine mistik bağlarla bağlanmıştır (Aktel vd, 2015:92). Ancak gerek geç, gerekse de erken dönem kameralizminde ortak bir yön, kralın sınırsız iradesinin tescil edilmesidir. Bu bakımdan Kameralizm'in resmettiği kralın, iyi niyetlerle donatılmış ve bir aydınlanmış despot olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

Toparlamak gerekirse, Kameralizm, Avrupa imparatorluklarının Otuz Yıl Savaşları sonrası içine düştüğü otorite boşluğu sorununu çözmek için merkezi yönetimi güçlendirmeyi amaç edinen yönetim pratiklerinin bütünüdür. Gücü merkezde toplayabilmek için öncelikle Kralın mutlak ve sınırsız otoritesini tesis etmesini şart koşmuş, bunun için kralın tebaasına karşı sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Tebaanın eğitim, sağlık ihtiyaçlarını karşılarken memurların keyfi davranışlarına karşı önlem alması ve denetimleri sıkı tutması gerektiğini vurgulamış, memurların ve askerlerin krala sadakatinin artırılmasını, bunun için de refah seviyelerinin yükseltilmesi gerektiğini belirtmiş bir görüş olarak özetlenebilir.

2. Danimarka'nın Siyasi Tarihi ve Önemli Dönüm Noktaları

Danimarka günümüzde küçük bir yüzölçümüne sahip olmasına karşın hem Avrupa'da hem de uluslararası alanlarda söz sahibi olan bir ülke olarak kabul edilmektedir. Günümüzde 42.000 metrekarelik yüzölçümüne sahip coğrafya, 400 yıla yakın süren yeniden yapılanma, işgal ve savaşların bir sonucudur. Yüzölçümünde, yıllar içinde gerçekleşen küçülmeye ve güç kaybına rağmen Danimarka'nın günümüzde tasarım, mimari, çiftçilik, yeşil teknoloji ve tıbbi ürünler gibi alanlarda gelişmiş durumda olduğu görülmektedir (denmark.dk, 2021).

Danimarka ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda, Danimarka halkının kendilerini Vikinglerin mirasçısı olarak gördüğü yer almaktadır. Bu fikri de, Vikinglerin özgür ruhunun adım adım modern dünyaya aktarılması olarak kabul ettikleri söylenebilir. Ancak bu güçlü tarihsel arka plana rağmen, ülkenin küçülmesinin nedeni olarak aşırı koruyucu hükümet olarak gösterilmektedir (Jespersen, 2003: 1). Bir anlamda ülkenin tarihteki etkin pozisyonundan geri adım atmasının sebebi olarak hükümet sistemi ve siyasi aktörler sorumlu tutulmaktadır.

Danimarka'nın tek bir güç etrafında siyasi birliğini tesis etmesi M.Ö. 700'lü yıllara rastlamaktadır. Bu birlik tüm Dan coğrafyasını kapsamasa da güneyden gelen düşman saldırılarına karşı oluşturulmuştu ve bunu hakkıyla başardığı da söylenebilir. Tam birliktelik ise kısa bir süre sonra Harold I egemenliği altında Jelling kayalıklarında kurulmuştur. Jelling harabeleri o günden beri de Danimarka'nın doğum yeri olarak kabul edilmektedir. M.S. 800-1100 yılları arasında Danimarka'da Vikinglerin hakimiyeti vardır. Bu dönemde İngiltere başta olmak üzere Avrupa içlerinde çok önemli fetihler yapılmış ve ülke sınırları Fransa'nın kuzeyi, Rusya ve İzlanda'yı da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ancak bu fetihler hiçbir zaman kalıcı bir Viking krallığı kurulmasını sağlayamamış Viking kralı IV. Canutte'nin öldürülmesi ile de güçlü krallık iktidarı sona ermiştir (Jespersen, 2003: 1). Kısa süreli de olsa Avrupa geneline yayılan bu Viking hakimiyetinin Danimarkalıların Vikinglerle kendilerini özdeşleştirmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Hristiyanlığın ülkede yayılmaya başladığı 965 yılı sonrasında Katolik Kilisesi'nin etkisi ülkenin birçok alanında kendisini göstermiş, kiliseler kurulmuş ve sosyal yaşam onun kurallarına göre şekillenmeye başlamıştır. Aynı dönemde değişen sosyal yapının etkisiyle de toprak sahipleri güçlenerek, toprak sahipleri ve büyük bir işçi sınıfı (peasantry) olmak üzere iki ana sınıf oluşmuştur. Belirli bir düzene giren sosyal ve ekonomik yapı 1350 yılındaki büyük veba salgınıyla (The Black Death) bozulmuştur. Danimarka nüfusunun çok büyük bir çoğunluğu bu salgında hayatını kaybetmiştir. Dönemin belki de en önemli gelişmesi 1397 yılında Danimarka, Norveç ve İsveç'in bir araya gelerek "Kalmar Birliği"ni kurmalarıdır. Birlik, İsveç'in 1523 yılında birlikten ayrılmasına kadar üç ülke ile 1814 yılında da Norveç'in ayrılmasına kadar iki ülke ile varlığını sürdürmüştür. Kalmar Birliği, üç ülkeyi ortak bir anayasa etrafında birleştiren, içişlerinde özerk, dışişlerinde ise üç krallığın ileri gelenleri tarafından seçilecek kral tarafından temsil ve idare edilen bir siyasi birliktir (Yavaş, 2020:360). Bu nitelikleri bakımından dünya siyasi tarihindeki ilk federal sistem örneklerinden biri olma vasfına da sahiptir. Yapılan paylaşıma göre Kuzey Atlantik toprakları Norveç'in, Grönland, İzlanda ve Faroe Adaları ise Danimarka'nın egemenliğinde kalmıştır. Bu topraklar daha sonra Danimarka hakimiyetine geçmiştir. Birlik toprakları içinde sadece İzlanda 1944 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Jespersen, 2003: 1).

İsveç'in Kalmar Birliği'nden 1523 yılında ayrılması sadece ülkeler arası ilişkileri değil dini yapıyı da etkilemiştir. Bu ayrılık sonrasında Danimarka'da yaklaşık 300 yıl süren güçlü Katolik Kilisesi egemenliği yıkılmış ve yerini

Protestan kiliseler (Lutheran Princely Church) almıştır. Katolik kiliselerine ait tüm mal ve mülkler Protestan Kilisesine aktarılmıştır. Esasen Katolik Kilisesi, halk içinde itibarlı bir konumdaydı. İsteyen yurttaşlar için okul ve hastane hizmeti vererek gündelik yaşamın bir parçası da olmuşlardı. Ancak çifte kılıç kuramının da gereği olarak kraldan bağımsızdılar ve bu iktidar dağınkılığı, Avrupa'da reformasyon sürecinin ortaya çıkmasından sonra Katolik manastır geleneği, toplumdaki tüm sorunların temel kaynağı olarak görülmeye başlandı. Bu bir yandan da krallığın otoritesine alternatif olmasına yönelik politik bir tepkinin de sonucuydu (Jakobsen, 2021:20). 1648 yılında yaşanan din savaşlarında da Danimarka Krallığı Protestan kanatta yer almıştır. Protestan Kilisesi ülkedeki ideolojik araçların şekillenmesi ve merkezi otoritenin kurularak güçlenmesinde önemli rol oynamıştır (Jespersen, 2003: 2). Protestan Kilisesi, merkezi otoritenin güçlendirilmesi için kalıtsal monarşinin uygulanmasını da talep etmişse de bu durum resmen uygulamaya geçmemiştir. 1560-1720 yılları arasında da özellikle İsveç ve Danimarka arasında büyük savaşlar yaşanmış ve savaşların son dönemi zayıflayan Danimarka hayatta kalma mücadelesi verecek duruma gelmiştir. Danimarka, Büyük İsveç Baltık İmparatorluğunun hakimiyetine girmekten İngiltere ve Hollanda'nın müdahalesi sonucunda güçlkle kurtulmuştur. Bu süreçte ülke ciddi nüfus ve toprak kayıplarıyla yüzyüze gelmiştir (Jespersen, 2003: 2).

Reform sonrası 1660-1661 döneminde yaşanan siyasi kriz sonucu yeni bir hükümet sistemi oluşturulmuştur. 1660 siyasi krizi öncesinde ülke, Devlet Konseyi ve bu konsey içinden seçimle iş başına gelen krallar tarafından yönetilmekteydi. Klasik bir feodal rejim biçimi ile uyumlu olduğu ifade edilebilecek bu yönetim biçiminde, kralın keyfi yetkileri kısıtlanmış ve Devlet Konseyinin onayı olmadan verdiği kararlar hükümsüz kılınmıştı. Devlet Konseyi, başında kralın olduğu ülkeye bağlı Dükalık ve Prensliklerin temsil edildiği ve kararların ortaklaşa alındığı bir yapı idi. Ülkenin 1500'lerin başında Protestanlığı benimsemesiyle fiilen kalıtsal hale gelen krallığın yetkilerinin kısıtlı olması bu makam açısından önemli sorunlar doğurmaktaydı (Lockhart, 2001:8). Bu nedenle 1660 yılında gerçekleşen kraliyet darbesi, Devlet Konseyinin dağıtılması ve kralın yetkilerinin artırılmasıyla sonuçlandı. Mutlakiyet rejimine geçiş, Danimarka'nın İsveç ile savaşında aldığı ağır yenilginin bir sonucudur. Savaş sırasında başkenti kralın ve halkın savunmasına karşılık, konsey üyeleri ve soyluların katkı vermemesi, soyluların bu yenilgiden sorumlu tutulmasına sebep olmuştur (Koefoed, 2019:435). Yenilgi sonrasında bir araya gelen din adamları, soylular ve yurttaş temsilcilerinin görüşmeleri sonucunda bir anlaşmaya varamamaları üzerine Kral'ın askerleriyle toplantıya müdahale etmesi durumu bir darbeye dönüştürmüştür. Bu müdahaleden sonra tüm yetkilerin ve egemenliğin Kral'a devredildiği mutlakiyet rejimine geçiş zoraki de olsa kabul edilmiştir (Reeh, 2016:84). Kralın Devlet Konseyinin boyunduruğundan kurtardığı yeni yetkileri 1665 yılında düzenlenen Krallık Yasası ile koruma altına alınmış ve 1849 yılında mutlak monarşinin son bulmasına kadar yürürlükte kalmıştır. 1683 yılında çıkarılan başka bir yasa ile (Kral V. Cristian'ın Danimarka Yasası) devletin bürokratik örgütlenmesi reforme

edilmiş ve mutlak monarşi yönetimi altında tam bir bürokratik devlet yapısına kavuşmuştur (Jespersen, 2003: 2).

Danimarka'da bu dönemde mutlak monarşinin güç kazanmasındaki en önemli etkenlerden biri, tarımın yayılması ve gelişmesidir. Özellikle 1700'lerin başında, dış ilişkilerde görece bir barış ve düzen sağlandıktan sonra ülke içinde ekonomik reformlara girişildiği görülür. 1700'lerin başında gerçekleştirilen toprak reformu ile ülkedeki küçük çiftliklerin büyük parsellerde birleştirilmesi ve birleşmeyi kabul etmeyen küçük çiftliklerin üretimi artırmayı taahhüt etmesi prensipleri kabul edilmiştir. Tarımdaki bu gelişmeler kapitalistleşme ve merkantilizmle bir arada yaşanmıştır. Artık tarımsal faaliyetin amacı sadece ihtiyaca yönelik üretim yapmak değil, üretimi artırmak ve bu üretimden dış satışlar yoluyla daha fazla kar etmek olmuştur. Bunun gerçekleşmesi için üretim rasyonelleştirilmiş, açık tarım sistemi terkedilerek yerini sınırları belli çiftliklere bırakmıştır. Çiftliklerin çoğu tarım alanlarına taşınmış ve eski köy yaşantısı da büyük ölçüde tasfiye edilmiştir. Bu reformların meyvesi, yüzyılın son çeyreğinde Danimarka'nın İngiltere ve Kıta Avrupa'sıyla ticaretini artırması ve zenginleşmesiyle toplanmıştır (Reeh, 2016:100). Bu değişimlerin kaçınılmaz sonucu sermaye birikimiyle zenginleşen aristokrat nitelikleri de olan bir tarım burjuvazisinin doğmasıdır. Ancak bu tarım burjuvazisi, siyasal alana etki edebilmek için ondokuzuncu yüzyıl sonunda ülkenin meşruti monarşiye geçmesini bekleyecek ve 1901 yılında iktidara gelecek olan Liberal Partinin (venstre) temellerini oluşturacaklardır.

Danimarka mutlak monarşisi, otokratik özellikleri ağır basan, ancak sistemi dengeleyecek mekanizmalara da sahip olan özgün bir örnektir. Mutlakiyet rejimi içinde kral, Thomas Hobbes'un Leviathan'ını andırır biçimde görevler ve sorumluluklarla teçhiz edilmişti. Kral, halk arasında adaleti yaygınlaştıracak, uyruklarının iyi yetişmiş yurttaşlar olmasını sağlayacak ve bu görevlerini tanrıdan aldığı buyruklar doğrultusunda yerine getirecekti. Rejim Protestan Kilisesiyle bir biçimde ilişkilendirilen burada kralın egemen konumu korunmaktadır. 1665 Yasası ile kralın kilise üzerinde tam yetkili olduğu tescil edilmiştir. Kralın bu düzenlemelerdeki temel amacı, dış tehditlere karşı kendini ve ülkesini korurken, içeride de düzen ve disiplin yoluyla iyi işleyen bir devlet sistemini yerleştirmektir. Bu nedenle 1660 darbesi sonrası devlet örgütlenmesi daha verimli, rasyonel ve bürokratik bir yeniden yapılanmaya tabi tutulmuştur (Reeh,2016:84).

Tipik bir kameral devlet gibi Danimarka monarşisi de orduda önemli reformlara girişti. 1600'lerin sonundan itibaren kraliyet ordusu, mali, taktiksel ve personel yapısı bakımından ele alındı. Öncelikle askerlerde belli bir ücret artışı hedeflendi. Ancak bu durum özellikle bütçede diğer refah devleti politikalarına (eğitim, sağlık ve dul ve yetimlere yönelik harcamalar) ağırlık verilmesi nedeniyle başarısız oldu. Bunun yerine kral askerlere aileleriyle birlikte soyluluk unvanları dağıtmaya başladı. Bu sayede ailelerinin aristokrat ayrıcalıklarından yararlanmaları sağlanan askerlerin devlete bağlılığı güçlendirilmek istenmişti. On yedinci yüzyıl boyunca askerlerin yarısından fazlası yabancı lejyonerlerden oluşmaktaydı. 1710 yılından itibaren uygulanan yeni askere alım prosedürü ile

yabancı askerler azınlığa düşürüldü ve askerlerde ulusal çoğunluk artırıldı (Lind, 1987:226). Esasen yabancı asker alımı, yerli askerlerin eğitim seviyesinin düşüklüğünden kaynaklanmaktaydı. Bu sorunun önüne geçebilmek için ordu içinde kapsamlı bir eğitim reformu da yapıldı. Lind, ordu personelinin büyük bir çoğunluğunun siyasi bir görüş sahibi olmayan muhafazakarlar olarak krala sadakatte birleştiğini, 1848 yılında gerçekleşen parlamenter monarşiye geçiş hareketinde çok az askerin özgürlükçü hareketin içinde yer aldığını belirtmektedir (1987:239-240). Bu durum kameralizmin iyi ordu kurma vizyonunun onyedinci ve onsekizinci yüzyıl Danimarka'sında başarılı biçimde uygulandığını ve askerin siyaset dışı pozisyonunun o dönemde inşa edildiğini göstermektedir.

Devlet örgütlenmesinin iyi işlemlerini kontrol etmek için kullanılan bir denetim mekanizması dilekçeler (petitions) idi. Dilekçeler yoluyla halk doğrudan krala yazılı ve sözlü olarak ulaşabiliyor, bu uygulama kralın halk üzerindeki imajına olumlu katkı sağlıyordu. Başlangıçta doğrudan krala ulaştırılan dilekçelerin, sayısının artmasından dolayı dilekçeleri konularına göre dağıtacak ve ilgili kurumlara sevkedecek bir idari birim (chancellery) kuruldu. Yazılan her dilekçeye, içinde şikayetçinin bilgileri geçmesi halinde cevap verilmesi zorunlu tutuldu. Dilekçeler zaman zaman sözlü olarak da alınabiliyordu. Kralların başkent içinde gerçekleştirdiği gezintiler sırasında önceden duyurulan yerlerde verecekleri molalarda halkı dinleyecekleri toplantılar düzenlenmekteydi. Bu halk buluşmalarında, halk açık dille yerel uygulamalardaki aksaklıkları kralla yüzyüze paylaşabiliyor, kral da yanındaki danışmanları ve memurlarına sorunların çözümü için anında talimat verebiliyordu (Munck, 2018:381-382). Mutlakiyetçi bir rejimde monark ile sıradan halkın böylesine dolaysız bir iletişim hattını kurabilmiş olması, rejimin meşruiyet dayanaklarının gücü bakımından önem taşımaktadır. Öte yandan gönderilen şikayetler için, ilgili idari birime cevap verme zorunluluğunun getirilmesi, Danimarka'da birey devlet ilişkilerinde devletin sorumluluk bilincinin yaklaşık 400 yıllık bir tarihi olduğunu da göstermektedir. Araştırmalar, dilekçe yönteminin (postalama, başkentteki şikayet kutularına mektup atma ya da kralla şahsen görüşme yoluyla) Danimarkalıların yoğun ilgisine mazhar olduğunu göstermektedir. Munck'ün tespitlerine göre ilk yıllarda yılda iki bin şikayet mektubu alınan sistemde, 1970'lerin sonunda yıllık mektup sayısı on bini bulmuştur (2018:383). Bu durum yerel şikayetlerin yükseldiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Bu artan şikayetler, 1800'lerin ortalarına gelindiğinde Avrupa'daki devrimler rüzgarının da etkisiyle mutlak monarşinin sonunu getirecek bir sürecin de işaret fişeği olmuştur.

1660 darbesi ve sonrasında gelen mutlak monarşi döneminde Avrupa içinde yaşanan savaşlarda Danimarka taraf olmamış ve onsekizinci yüzyıl boyunca uzun bir süre kendi iç bütünlüğünü sağlayacak reformları gerçekleştirmekle meşgul olmuştur. Diplomasideki bu içe dönük tutum üzerine müttefikini kaybederek yalnızlaşan İngiltere 1801 yılında Kopenhag'a saldırarak Danimarka'ya savaş ilan etmiştir. Yaşanan savaş ve otorite zayıflaması sonucu Norveç Kalmar Birliği'nden ayrılmış ve birliğin hakimiyeti altındaki özerk Alman dükalıklarının kaybedilmesi ihtimali doğmuştur. Danimarka nüfusunun üçte birine tekabül eden Alman dükalıklarının kaybedilmesi, ülke için önemli bir toprak ve insan kaybı anlamına

gelebilirdi (Jespersen, 2003: 2). Dükalıkların savaştan kaçmak için ülkeden ayrılmalarını önlemek için taleplerini karşılamak gerekiyordu. Öncelikli taleplerden olan krallığın anayasa yoluyla sınırlandırılması hususunda liberal anayasa çalışmaları başlatıldı ve dükalıklardan ayrılmamaları güvencesi alındıktan sonra V. Frederick tarafından Danimarka Kraliyet Anayasası yayımlanarak anayasal monarşiye (meşruti monarşi) geçilmiş oldu. Kral Frederick bu anayasa ile kendi yetkilerinin sınırlarını kayıt altına alıyor ve kendini anayasal kral ilan ediyordu (Jespersen, 2003: 2). Bu yasa 1849 yılında Danimarka Krallığı Anayasası olarak kabul edilmiş ve bir takım değişikliklerle daha demokratik bir hale getirilmiştir.

Dükalıkların ülke içinde kalmak için şart koştuğu sınırlandırılmış kral ilkesi, Danimarka'da büyük bir sistem değişikliğiyle sonuçlanmıştır. Özellikle tarıma bağlı bir krallık olması bakımından toprak ve insan kaynağının kaybedilmesi Danimarka için kritik bir olaydı. Bu nedenle dükalıkların talepleri sistemin dönüşümüne hizmet etse dahi, şartların da zorlamaları nedeniyle kabul ediliyordu. Ancak sadece 10 yıl sonra, 1860'larda dükalıklar bir oldu bitti ile Danimarka'dan bağımsızlıklarını ilan etmiş ve Almanya ve Prusya arasında paylaşmışlardı. Bu ayrılıklar Danimarka'yı bir başka tarihsel zorunlulukla yüzleştirdi. Büyük toprak kayıpları sonrası Danimarka'da "dış kayıplara karşı iç kazançların artırılması" felsefesi benimsenmiş ve özellikle ekonomik alanda tarım odaklı kalkınma çabaları hız kazanmıştır. Otarşik kalkınmacılığın güç kazandığı bu dönemde sanayi devriminin etkileri de ülkede hissedilmeye başlamış, modern şehirler ve fabrikalarla birlikte işçi sınıfı da görünür hale gelmiştir. Daha önce tarım burjuvazisinin Liberal Parti içinde güç kazanacağından bahsedilmişti. Danimarka işçi sınıfı da önce Liberal Parti içinde örgütlenerek 1905 yılında Sosyal Parti adıyla Liberallerden ayrılmış bağımsız bir siyasi güç haline gelmiştir. Sosyal Parti 1973 yılına kadar Danimarka siyasetinde ciddi söz sahibi olmuştur. Liberal Parti ve Sosyal Parti arasındaki rekabetle geçen yirminci yüzyılın ilk yarısında başlayan koalisyonlar daha sonra bir gelenek haline almış ve günümüze kadar da Danimarka da hiçbir parti çoğunluk olarak iktidara gelememiştir. Sonuç olarak da uzlaşma davranışı Danimarka siyasal kültürünün temelini oluşturmuştur (Jespersen, 2003: 3).

Burada Danimarka'nın güncel politik sistemine geçmeden evvel bir değerlendirme yapmak gerekirse; Danimarka'nın karşılaştığı iki büyük tarihsel meydan okumanın ülkenin sosyopolitik ve sosyoekonomik gelişiminde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki, ülkenin 1600'lerin başında Protestan Kilisesini resmi kilise ilan etmesi ve 1660 kraliyet darbesiyle mutlak monarşiye geçilmesidir. Bu süreçte kralın yetkileri sınırsız hale getirilmiştir. Öte yandan Protestanlığa geçişle birlikte kraliyet kalıtsal bir nitelik kazanmış, ancak bürokrasi krala sadakat ilkesi çerçevesinde daha sistemli bir hale getirilmiştir. Devlet Konseyinin seçeceği kralın yerine kalıtsal olarak geçecek kralın önceden belli olmasının bürokrasideki yönetime bağlılık ve benimseme dürtülerini güçlendirdiği söylenebilir. Yine protestanlık ahlakının temel mekanizmaları yoluyla ülkenin kazancını artırmak ve ibadet eder gibi çalışma düşüncesinin krala

sadakatle birleşmesinin bu dönemdeki reform çabalarını başarıya taşıdığı söylenebilir.

Danimarka'nın karşı karşıya kaldığı ikinci büyük tarihsel meydan okuma özerk Alman dükalıklarının ayrılıkçı talepleri sorunudur. Bütün tarımsal monarşiler gibi Danimarka Krallığı için de geniş topraklar ve bol insan kaynağı önem taşımaktadır. Alman dükalıklarının bağımsızlık ve komşu krallıklara bağlanma talepleri, Danimarka'da yönetim biçiminin dönüşümünü tetikleyecek bir değişim dalgası yaratmıştır. Dükalıkların liberal talepleri karşısında, anayasa ilan ederek kendi yetkilerini dahi sınırlayan Kral Frederick, dükalıkların taleplerini kısa bir süreliğine karşılamış olsa da Danimarka'yı demokratik kurumlarla tanıştırmış oluyordu. Onun başlattığı süreç, ülkenin meşruti monarşi rejimine geçmesi, gelişen sosyoekonomik koşullar aracılığıyla yeni doğan ve güçlenen toplumsal sınıfların siyasi partilerde temayüz etmesi ve Danimarka'nın tam demokratik bir rejime doğru ilerlemesiyle sonuçlanmıştır.

Danimarka'da sanayi devrimi sonrası gelişen işçi sınıfı Sosyal Parti'de temsil edilirken, çok daha erken dönemlerde rasyonel tarım faaliyetleri nedeniyle güç kazanan tarımsal burjuvazi ve sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan sanayi burjuvazisi Liberal Parti'de örgütlenmişti. Yirminci yüzyıl boyunca ortaya çıkan farklı partilerle birlikte zenginleşen Danimarka demokrasisinde hiçbir partinin sisteme tam egemen olamadığı görece bir denge durumu hakimdir. Sosyal sınıflar arası güç dengesinin doğal bir sonucu olan bu durum, siyasal sistemin koalisyonlar üretirken dahi toplumsal oйдаşma niteliğini kaybetmemesini sağlamıştır. Bir yandan da bu güçlü yanlarına rağmen, koalisyonları zorunlu kılan sosyopolitik yapı, gündelik siyasette rekabetin kızışmasına neden olmuştur.

Esasen Danimarka'nın dünya siyasetindeki etkin konumunu yitirmesi, gündelik siyasetin çekişmelerinden çok, 400 yıllık tarihinde yaşanan gelişmelerin doğal bir sonucudur. Danimarka'da mutlak monarşinin terk edilmesinden başlayarak rasyonel bir devlet aygıtının kurulması, sınırlı iktidar anlayışının yerleşmesi ve anayasacılık faaliyetleri, kapitalizmin güçlenmesi ve temsili demokrasiye geçiş süreci içinde ülkenin Avrupa içlerindeki fetihçi karakterini törpülemiştir. Bu fetihçi karakterin yerini içe dönük kalkınmacı ve korumacı ekonomi politikaları ve refah devleti ile sınıflar arası denge siyaseti almıştır.

Ancak tarihsel süreçten anlaşılmaktadır ki, Danimarka'da iyi işleyen bürokrasi, rasyonalite ve gayrişahsilikle değil, mutlak monarşi ve krala sadakatle başlamıştır. Daha ziyade krala sadakat, memurları kendi içinde tutarlı bir rasyonaliteye sevk etmiştir. Mutlak ve kalıtsal monarşinin yerleşmesinde Protestanlığın etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle hem rasyonel bürokrasi, hem de Protestan ahlakı anlayışının anayasal devletten çok önce yerleşerek Danimarka'nın modernleşmesinde etkili olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Danimarka deneyiminin belli ölçülerde Weber'in anlatısının dışında kalan bir deneyim olduğunu söylemek mümkündür.

3. Danimarka'nın Güncel Politik Sistemine İlişkin Kısa Bir Değini

Günümüzde Danimarka, siyasal açıdan istikrarlı ülkeler içinde yer almaktadır. Bunun belirgin nedenleri arasında ülkenin coğrafi konumu itibariyle Avrupa'nın kuzeyinde dünyanın yaygın savaş bölgelerinin uzağında olması gösterilebilir². Danimarka savaştan uzak bir ülke olmanın yanı sıra müreffeh ve huzurlu bir ülke olarak da değerlendirilmektedir (Runciman, 2016, 4-5). Coğrafyanın yanı sıra tarihinde Avrupa içi savaşların etkisi altında olması ve özellikle Otuz Yıl Savaşları sonrası Avrupa'da kurulan siyasi dengenin bozulmaması da değerlendirmeye dahil edilebilir. Öte yandan Danimarka refah devleti politikalarıyla da kıtada öncü konumda sayılabilecek bir ülkedir. İlginç olan Danimarka'da devletin modernleştiği, parlamenter monarşiye geçildiği ondokuzuncu yüzyıldan önce mutlakiyet döneminde bu refah devleti uygulamalarının başlamış olmasıdır. Mutlakiyetçiliğin pederşahi nitelikleriyle birleşen protestan dindarlığına bağlı nosyonlar, 1700'lü yıllarda yoksullar, yetimler ve dullar üzerine koruyucu politikalar geliştirilmesine öncülük etmiş, eğitimin kitleleşmesi ve devlet eliyle ücretsiz sunumunun temin edilmesine katkı sağlamıştır (Sorensen, 1998:364).

Danimarka'da 1848 yılından bu yana parlamenter monarşiye dayalı çok partili demokratik siyasal sistem uygulanmaktadır. Mecliste birden fazla partinin temsilcisi bulunmaktadır. Danimarka hükümetleri çoğunlukla koalisyonlardan oluşmaktadır. Genellikle azınlık partiye destek olan bir ya da iki parti eşliğinde hükümet oluşturulmaktadır. 1990 yılından bugüne hiç tek parti hükümeti kurulamamıştır. Halen iktidarda bulunan Sosyal Demokrat Parti, hükümet görevini Mette Frederiksen'in başkanlığında 27 Haziran 2019 tarihinden beri yürütmektedir. Hükümet Sosyal Demokratlar ile Liberallerin koalisyonuyla kurulmuştur.

Danimarka'nın ilk anayasası 1849'da hazırlanmıştır. Yürürlükte olan anayasa ise 1953'den bu yana geçerlidir. Anayasa kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır ve yasama- yürütme- yargı kuvvetleri ayrı ayrı düzenlenmektedir (Danimarka Kraliyet Anayasası md.3) Yasama görevi Kral ve Meclis'in elindedir, Yürütme görevi kralda, yargı ise mahkemelerin elindedir. Danimarka'da var olan kuvvetler ayrılığı, güçler arasındaki dengelerin güvenliğini sağlama ve bir kurumun diğerinden daha güçlü olmasını engellemektedir. Anayasa da kuvvetler ayrılığının yanısıra Dan halkının temel hak ve özgürlüklerine dair önemli düzenlemelere yer verilmiştir ve söz konusu hakların sağlıklı ve açık bir demokratik sistem sunduğu kabul edilmektedir (Lykkeitoft,2012: 3). Anayasanın 2. maddesinde ülkenin yönetim biçimi sınırlı monarşi olarak ifade edilmiştir. Anayasanın 4. maddesine göre, Danimarka kilisesi Evanjel-Luter kilisesidir ve

² Bu durum Danimarka'nın Ortadoğu, Afrika, Türkiye gibi savaş ya da çatışmalar yaşanan ülkelerden gelişmiş durumda olmasının da en önemli nedenleri arasında kabul edilebilir.

devlet tarafından desteklenmektedir. 6. maddeye göre ise de kral bu kiliseye mensup olmalıdır³.

Danimarka'nın politik sistemi incelendiğinde kraliyet sonrasında karşımıza çıkan kurum Folketing (Millet Meclisidir). Danimarka'da yasama kuvveti hükümetle birlikte parlamentodadır ve yasa yapma yetkisiyle görevlendirilen tek birimdir⁴. Danimarka'daki sistem temsili demokrasidir. Danimarka bu sistemi halkın temsilciler seçmesi ve bu temsilcilerinde toplumla ilgili günlük siyasi kararları alması şeklinde kullanmaktadır. Danimarka parlamentosu toplam 179 milletvekilinden oluşmaktadır. Bu milletvekilllerinden ikisi Faroe adalarından ikisi de Grönland'dan seçilmektedir. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır ancak gerekli görüldüğü durumlarda başbakan erken seçime de gitme kararını verebilmektedir (Lykkeitoft, 2012:5). Yasal olarak kısıtlanmamış ve 18 yaşını doldurmuş her Danimarka vatandaşı genel seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Ayrıca yüz kızartıcı bir suç işlemediği sürece her vatandaşın milletvekili adaylığına başvuru hakkı bulunmaktadır. Seçimler gizli oylama ile tek dereceli olarak yapılmaktadır (Danimarka Kraliyet Anayasası md. 32). Parlamentoda 6 partinin milletvekili mevcuttur. Bu partiler, Muhafazakar Parti, Liberal Parti, Danimarka Halk Partisi, Sosyal Liberal Parti, Sosyalist Halk Partisi ve Sosyal Demokrat Partidir (Lykkeitoft, 2012: 4).

Danimarka'nın hükümet sistemi meclis başkanı tarafından negatif parlamentarizm olarak adlandırılmıştır. Buna göre mecliste hiçbir parti çoğunlukta olamayabilir. Danimarka'da bu sistemden dolayı mecliste her dönemde azınlık hükümetleri kurulmuştur (Lykkeitroff, 2012: 6). Hükümetin bir bakanı güvenoyu alamadığında bütün hükümet düşmektedir. Anayasada da hükümetin kuruluşu ile ilgili doğrudan bir düzenleme bulunmamaktadır ancak başbakanı kralın atayacağı anayasada açıkça belirtilmiştir. Buna karşın pratikte seçim sonrasında her partinin 2 temsilcisi kraliçeye giderek kimi başbakan ataması gerektiği konusunda bilgilendirilmede bulunmaktadırlar. Görüşmeler sonucu uzlaşmaya varılarak belirlenen kişi kraliçe tarafından atanır ve hükümet kurulmuş olur (Schmidt, 2012: 6).

Hükümetlerin atanması ve güven oylaması dışında da birtakım denetim mekanizmaları bulunmaktadır. Ombudsmanlık kurumu bu mekanizmaların başında gelmektedir. Meclisin atadığı ombudsman halkın devlet kurumları hakkındaki şikayetlerini alarak otoriteyi eleştirir ve onlara önerilerde bulunabilir. Ombudsmanın karar verme yetkisi bulunmamakla beraber karar organlarını harekete geçirme yetkisi bulunmaktadır (hakkı saklıdır). Ayrıca anayasada da

³ Danimarka'nın laik ülke olduğu kabulü anayasadaki kilise ile ilgili düzenlemelerle sorgulanabilir bir hal aldığı söylenebilir. Ancak bu çalışma da ülkenin laik olup olmadığı tartışması yapılmayacak sadece literatürdeki ve ülkenin kendi kabulleri hakkında bilgi verilecektir.

⁴ Anayasa'da yasama gücünün kraliyet ve mecliste olduğu söylenmiş ancak Lykkeitoft'un meclisin çalışma sistemini anlattığı bu raporunda yasama yetkisinin sadece meclise verildiğinden belirtildiğinden metinde de rapordaki hali kullanılmıştır (Lykkeitoft, 2014).

belirtildiği üzere mecliste gerekli durumlarda komisyonlar kurarak incelemeler de yapılabilmektedir (Shmidt 2012: 6). Ombudsmanlık kurumunun kökenlerini mutlak monarşinin dilekçe kurumunun işleyişinde bulmak mümkündür.

Meclis normal şartlarda ekim ve haziran ayları arasında çalışmalarını yürütmektedir. Ancak gerekli görülen durumlarda tatil döneminde de toplanabilmektedir. Karar alabilmesi için üye sayısının salt çoğunluğuna ihtiyaç duyulmaktadır ve kararların büyük bir kısmı basit çoğunlukla verilmektedir. Normal oturumların yanı sıra meclis belli konularda komisyonlar hazırlar ve bu komisyonlar raporlar hazırlayarak genel kurula sunarlar. (Lykettoff, 2016: 9)

Meclis kendi raporlarında yasa yapım sürecini resmi ve gayriresmi olmak üzere iki süreçte açıklamaktadır. Bu farka yer verilmesi yasal düzenlemelerle asıl işleyiş arasındaki farkı ortaya koymak için de önemlidir.

Monarşik yapının da etkisiyle son döneme kadar ciddi bir merkezi yapıya sahip olan Danimarka, son dönem reformlarla yerelleşmeye başlamıştır. Birçok ülkede küresel anlamda benzerlik gösteren bu süreci Danimarka'da farklı kılan ülkedeki yolsuzluk ve rüşvet gibi sorunların çözülerek sistemli ve kurumsal idari yapılanma içinde ciddi çalışan bir bürokrasi oluşturmuş olmasıdır. Danimarka'nın yaşadığı tarihsel olaylarla geldiği nokta bürokratik anlamda 'Danimarka gibi olmak'ya da 'Danimarka'ya dönüşmek' kavramlarını ortaya çıkarmıştır ve geliştirmekte olan ülkelere örnek teşkil etmiştir (Jensen, 2014). Danimarka'yı bu denli ileri düzeye getiren olayları inceleyerek ülkedeki idari yapılanma ve bürokrasiyi anlamak daha kolay olacaktır. 1660 yılında başlayan yozlaşmayı önleyici çalışmalar günümüze kadar kurumsallaşarak gelmiştir. Hukukun üstünlüğü kavramının ülkede yerleşmeye başlaması da o yıllara dayandığından köklü bir sistem ortaya çıkmıştır. İlk olarak, mutlak monarşi ile kralın sadık ve ciddi devlet memurlarına ihtiyaç duyması ve kiliseyle kralın bağlantısı, işini düzgün yapan ve inançlı Protestanların göreve getirilmesiyle bürokrat sınıfı oluşmaya başlamıştır. Onsekizinci yüzyıla gelindiğinde ise dönüşen bürokrasi Weberci anlamda ideal bürokrasiye yakın bir hal almıştır. Ondokuzuncu yüzyılda ise bürokratların çalışma koşulları iyileştirilmiş, Weberyen anlayışa eklenen yasal reformlarla bürokraside yolsuzluk sorunları en aza indirilmiştir (Jensen, 2014) Söz konusu idari yapılanma monarşi ile kurulmuş hiyerarşiye dayalı ciddi bir merkezi yapılanmadır. Bu yapılanmayı kalıcı ve sorunsuz kılan bir diğer özellik ise sosyal eşitliğe dayalı çalışan bürokratların gücünü halktan aldığı bilincinde olmasıdır. Ofisleri kendilerinin değil, halkın olarak görmeleri de yolsuzluğun önündeki ciddi engellerdendir. Yolsuzluk ve rüşvetin en ağır suçlardan olması ve ciddi cezalar verilmesi de dürüst bürokrat kültürünün oluşmasında etkili olmuştur. 1736' da kurulan Kopenhag Üniversitesi Hukuk bölümü ile de hukuk eğitimi almayanların yargı ve bürokrasi alanında görev yapamaması kuralı getirilmiş ve idari sisteme daha teknik bir boyut kazandırılmıştır (Jensen, 2014).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Birçok alanda gelişmişlik ve yaşanabilirlik açısından başı çeken Danimarka'ya daha yakından baktığımızda sistemin aslında kusursuz olmadığı ve bugünkü

görece "kusursuz" halinin de bir günde doğmadığı ortadadır. Yine de Danimarka'yı yüzeysel bir gelişmiş ülke olarak değerlendirmek de eksik bir tutum olacaktır. Nitekim Danimarka tarihi çok eskiye dayanan ve üzerinde durulmadığı için bilinmese de dünyada sayılı büyük imparatorluklar arasına girmeyi başarmış devletlerdendir. Tarihi milattan önceye kadar giden bu ülke kıta içinde ve ülke içinde gerçekleşen pek çok çatışmanın odak noktası olmuş, kiminde ateş hattından uzak kalmayı başarmış kiminde ise çarpraz ateş arasında kalarak hem nüfus hem toprak hem de siyasal gelişme yönünde kayıplar vermiştir. Öte yandan Danimarka'yı bu güne getirenin ise tarihinin akışı olduğu su götürmez bir gerçektir.

Danimarka da bugün geçerli olan sınırlı parlamenter sistemin temelleri ülkede ilk olarak Hristiyanlığın kabulü ve sonrasında da protestanlığa geçiş ile şekillenmeye başlamış bir yapının sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak özellikle parlamenter sistemin anahatlarının İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurgulandığı anlaşılmaktadır. Yürürlükte olan 1953 anayasası bunun kuvvetli delillerindedir. Danimarka'nın güçlü refah devleti yapısı ve iyi işleyen bürokrasisinin ise 1660-1848 yılları arasında uygulanan mutlak monarşi ve kameral devlet politikalarının mirası olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde krala sadakatle hizmet eden bürokratlar ve askerlerin, parlamenter düzende bu sadakati giderek gayrişahsi bir nitelik kazanan devlete yönelmeleri mümkün olmuştur. Burada kesintiye uğramayan idari geleneğin etkisi büyüktür. Yine ülkenin resmi kilise ve din olarak Protestanlığa geçişi ve protestanlığın kraliyet tarafından düzen ve bütünlüğü sağlamak amacıyla stratejik olarak kullanılmasının ülkede gelişkin bir ticaret burjuvazisinin kurulmasında katkısı olduğu, bürokrasinin ise sadakatinde ve verimli çalışma düzeyinde etkili olduğu incelenen literatürden çıkarılabilecek bir başka sonuçtur.

Bugün de ciddi bir uluslararası güce sahip olan bu İskandinav ülkesinin zamanında İngiltere de dahil olarak Avrupa'nın bir çok toprağına hükmettiğini bilmeyenler için Danimarka'nın politik konumunu ve gücünü anlamak son derece zor olacaktır. Avrupa Birliğine İngiltere ile katılan ve dış politikasını birçok alanda İngiltere'yle paralel olarak yürüten Danimarka'nın özellikle Brexit sürecinden sonra bilhassa dış politikada nasıl bir tutum sergileyeceği de farklı çalışmalarda incelenmeyi bekleyen bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKÇA

"BİR BAKIŞTA AB: Danimarka" https://www.ab.gov.tr/danimarka_238.html
Erişim Tarihi 14.01.2022.

"Countries in the EU by population (2022)"
<https://www.worldometers.info/population/countries-in-the-eu-by-population/> Erişim Tarihi: 20.12.2021

"Denmark's economy has outperformed everyone"
<https://cphpost.dk/?p=130315> Erişim tarihi: 02.01.2022

- “Freedom in the World 2020: Denmark”
<https://freedomhouse.org/country/denmark/freedom-world/2020>
Erişim tarihi: 03.01.2022
- “GDP (current US\$) - European Union”
https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=EU&most_recent_value_desc=true Erişim tarihi: 20.12.2021
- “The Danish approach to innovation and design”
<https://denmark.dk/innovation-and-design> Erişim tarihi: 21.12.2021
- Akalın, K. H. (2010). Rasyonel Ekonomik Etkinliğin Gelişimi Sürecinde Protestan Ahlakı . Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 2010 (2) , 1-13 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10217/125585>
- Aktel, M. , Kerman, U. , Altan, Y. & Güven, F. (2015). Kameralizmi Anlama Çabası- An Effort To Understand Cameralism . Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 7 (12) , 83-98 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/19444/206850>
- Bodur, H. E. (1990). Modern Kapitalizmin doğmasında dinin rolü (Kapitalizmin ruhu ile Protestan ahlâkı arasındaki ilişki) . Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 0 (9) , 0-0 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniilah/issue/2739/36478>
- Borre, Ole, Critical Issues and Political Alienation in Denmark, Scandinavian Political Studies, Vol.23- No.4, 2000 ISSN 0080-6757.
- Campbelle, John.L, and Pederson, Ove K. (2014), The National Origins of Policy Ideas Knowledge Regimes in The United States, France, Germany and Denmark, Princeton University Press, Princeton and Oxford.
- Christiansen, P.M. and Rommetvedt, H., From Corporatism to Lobbyism? Parliaments, Executives, and Organized Interests in Denmark and Norway, Scandinavian Political Studies, Vol.22- No.3,1999, ISSN 0080-6757
- Danimarka Kraliyet Anayasası,
https://www.constituteproject.org/constitution/Denmark_1953.pdf?lang=en Erişim tarihi: 21.12.2021
- Demir, K. A. (2020). COĞRAFI KEŞİFLERİN EKONOMİ VE KAMU YÖNETİMİ SİSTEMİNE KATKILARI: MERKANTİLİZM VE KAMERALİZM . Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 29 (1) , 118-135 . DOI: 10.35379/cusosbil.570806
- Erdem, Ç. (2010). MEHMET SADIK RIFAT PAŞA VE 19. YÜZYIL OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA BATILILAŞMA BAĞLAMINDA KAMERALİZMİN GİRİŞİ . Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 12 (2) , 171-196 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziuibfd/issue/28322/300968>

- Jakobsen JGG. A Brief History of Medieval Monasticism in Denmark (with Schleswig, Rügen and Estonia). *Religions*. 2021; 12(7):469. <https://doi.org/10.3390/rel12070469>
- Jensen, Mette Frisk (2014) THE QUESTION OF HOW DENMARK GOT TO BE DENMARK - ESTABLISHING RULE OF LAW AND FIGHTING CORRUPTION IN THE STATE OF DENMARK 1660 - 1900 QOG THE QUALITY OF GOVERNMENT INSTITUTE WORKING PAPER SERIES 2014:06 https://www.gu.se/sites/default/files/2020-05/QoGWP_2014_06_Frisk%20Jensen.pdf Erişim Tarihi: 15.06.2016
- Jespersen, K.J.V (2003), Factsheet Denmark, Ministry of Foreign Affairs of Denmark. <https://www.danskkultur.com/wp-content/uploads/2017/02/History-2003-en.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2016.
- Koefoed, Nina Javette (2019) Authorities who care, *Scandinavian Journal of History*, 44:4, 430-453, DOI: 10.1080/03468755.2018.1562965
- Larsen, H. (2005), *Analysing the Foreign Policy of Small States in the EU the Case of Denmark*, Palgrave Macmillan, New York.
- Lind, Gunner (1987) Military and absolutism: The army officers of Denmark-Norway as a social Group and political factor, 1660-1848, *Scandinavian Journal of History*, 12:3, 221-243, DOI: 10.1080/03468758708579117
- Lockhart, P. D. (2001). Political Language and Wartime Propaganda in Denmark, 1625-1629. *European History Quarterly*, 31(1), 5-42.
- Lykketoft, M. (2014), The Parliamentary System of Denmark, https://www.ft.dk/-/media/pdf/publikationer/english/the-parliamentary-system-of-denmark_a4_opslag_24s-pdf.ashx Erişim Tarihi:10.06.2016.
- Munck, Thomas (2018) Petitions and 'legitimate' engagement with power in absolutist Denmark 1660-1800, *Parliaments, Estates and Representation*, 38:3, 378-391, DOI: 10.1080/02606755.2018.1532654
- Pederson-Green, C. (2002), *The Politics of Justification Party Competition and Welfare-State Retrenchment in Denmark and The Netherlands From 1982 to 1998*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Reeh, Niels (2016). *Secularization Revisited - Teaching of Religion and the State of Denmark 1721-2006*. Springer International Publishing.
- Runciman, D. (2016), *Politika*, Domingo Yayınları, İstanbul.
- Sørensen, A. B. (1998). On Kings, Pietism and Rent-seeking in Scandinavian Welfare States. *Acta Sociologica*, 41(4), 363-375. <https://doi.org/10.1177/000169939804100405>
- Torun, İshak (2002). Kapitalizmin Zorunlu Şartı "Protestan Ahlâk". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt 3, Sayı 2, ss. 89-98. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/150.pdf>

- Tuncer, Aziz (2018). Patrimonyal Ve Bürokratik Yönetim Arasında Bir Geçiş Dönemi Yaklaşımı Olarak Kameralizm . *Journal of Political Administrative and Local Studies* , 1 (2) , 1-20 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jpaljournal/issue/39232/465844>
- Usta, S. & Akıncı, A. (2018). BİR ALMAN YÖNETİM YAKLAŞIMI OLARAK KAMERALİZM . *Journal of Political Administrative and Local Studies* , 1 (1) , 67-86 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jpaljournal/issue/37016/424491>
- Weber, Max (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Çev. Zeynep Gürata, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Yavaş, Halil (2020), “Avrupa’da İlk Birlik Pratiği Olarak Kalmar Birliği ve Kalmar Anayasası, *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 2020, Sayı: 22, Sayfa Aralığı: 349 - 371.